

اصول سازبندی

ارکستر

(ارکستراسیون)

هکتور برلیوز

ریچارد اشتراوس

ترجمه

پرویز منصوری

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

سرشناسه: برلیوز، هکتور ۱۸۰۳-۱۸۶۹م Berlioz Hector
عنوان و پدیدآور: اصول سازبندی ارکستر (ارکستراسیون) / هکتور برلیوز، ریچارد اشتراوس
ترجمه: پرویز منصوری

مشخصات نشر: تهران هنر و فرهنگ ۱۳۶۹

مشخصات ظاهری: ۱۲+۴۵۳ ص پار تیسون.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

عنوان اصلی:

Grand traité d'instrumentation et d'orchestration modernes

موضوع: ۱. موسیقی - ارکستراسیون.

الف. اشتراوس، ریچارد ۱۸۶۴-۱۹۴۹م، Strauss Richard

ب. منصوری، پرویز ۱۳۰۸-۱۳۹۱ مترجم.

رده بندی کنگره: ۶ الف ۴ ب / MT ۷۰/

رده بندی دیویی: ۳۷۴/۷۸۱

شماره کتابخانه ملی ایران ۵۷۸۶-۷۰م

نشر هنر و فرهنگ

اصول سازبندی ارکستر (ارکستراسیون)

هکتور برلیوز - ریچارد اشتراوس

ترجمه: پرویز منصوری

چاپ سوم زمستان ۱۳۹۱

تیراژ: ۷۰۰ جلد

چاپ و صحافی: پژمان

لیتوگرافی: بهار

انتشارات هنر و فرهنگ تلفن: ۶۶۹۲۹۹۱۰ دورنگار: ۶۶۵۹۵۵۴۲

شابک ۳-۰۷-۵۵۵۵۶-۹۶۴-۹۷۸-978-964-5556-07-3 ISBN

فهرست

۲۱۴	کلارینت‌ها	۱	مقدمه‌ای دربارهٔ سازها
۲۳۷	کلارینت آلتو	۲	سازها
۲۳۷	کلارینت باس		سازهای زهی
۲۴۱	باست هورن	۵	زهی آرشه‌ای
۲۴۱	کلارینت کنترباس	۵	ویولن
۲۴۱	تصحیح‌هایی بر روی کلارینت‌ها	۶۷	ویولن آلتو
۲۴۲	سازهای بدون قمیش	۸۲	ویولاد آمور
۲۴۲	فلوت (فلوت بزرگ، معمولی)	۸۴	ویولاد گامبا
۲۵۱	فلوت کوچک (فلوت پیکولو)	۸۴	ویولنسل
۲۵۷	فلوت سوم	۱۰۴	کنترباس
۲۵۷	فلوت کوچک نهم	۱۴۶	زهی زخمه‌ای
۲۵۷	فلوت کوچک سوم اکتاو (فلوت دهم)	۱۴۶	هارپ
۲۵۸	فلوت بزرگ دوم	۱۵۶	گیتار
۲۵۸	فلوت دآمور	۱۶۳	ماندولین
۲۵۸	فلوت آلتو	۱۶۴	زهی با مکانیسم چکشی
۲۵۹	سازهای بادی شستی‌دار	۱۶۴	پیانو فورته
۲۵۹	ارگ	۱۷۵	سازهای بادی
۲۶۴	سازهای بادی با دهانهٔ مسی	۱۷۷	سازهای زبانه‌دار
۲۶۴	کر (هورن)	۱۷۷	اوبوا
۲۷۸	کر درجه‌دار (دگمه‌دار)	۱۹۷	اوبوا دآمور
۳۰۰	ترومپت‌ها	۱۹۹	کر آنگله
۳۰۱	ترومپت درجه‌دار (دگمه‌دار)	۲۰۳	هیکلفون (اوبوای باریتون)
۳۰۷	ترومپت کلیددار	۲۰۴	فاگوت
۳۰۷	ترومبون - ترومپت کشویی	۲۱۳	فاگوت پنجم
۳۱۵	کرنٹ	۲۱۳	کنترافاگوت

۴۱۴	گلوکن شپیل	۳۲۱	ترومبون
۴۱۷	هارمونیکای شستی‌دار	۳۲۱	ترومبون دشان
	(هارمونیکای شیشه‌ای)	۳۲۱	ترومبون آلتو
۴۱۷	چلستا	۳۲۱	ترومبون تنور
۴۱۷	سیمبالهای کهن	۳۲۲	ترومبون باس
۴۱۷	سازهای با زیروبمی نامشخص	۳۵۴	ترومبون آلتو با ونتیل
۴۱۷	طبل بزرگ	۳۵۴	(بایستون یا استوانه)
۴۱۸	سنگ‌ها	۳۵۴	توباها (توبا کنترباس، ترومبون کنترباس)
۴۲۲	تام تام	۳۶۰	کربوگل با کلید
۴۲۳	تمبورین (تمبورباسک)	۳۶۰	کربوگل با ونتیل (بایستون یا استوانه)
۴۲۳	طبل کوچک	۳۶۱	اوفی کله‌نیدباس
۴۲۳	طبل نظامی (طبل غرشی)	۳۶۲	آلتو فی کله‌نید
۴۲۴	مثلت	۳۶۲	افی کله‌نید کنترباس
۴۲۵	هاله (Der Halbmond)	۳۶۲	بومباردون
۴۲۶	سازهای تازه	۳۶۳	باس توبا (کنترباس موسیقی هارمونی)
۴۲۶	ساکسوفون	۳۷۱	باریتون
۴۲۷	ساکسپورن‌ها	۳۷۲	سازهای بادی چوبی با دهانی
۴۲۸	ساکس ترومپت‌ها	۳۷۲	سیرنت
۴۲۸	ساکس توباها	۳۷۲	فاگوت روسی
۴۲۸	کنسرتینا	۳۷۲	بخشهای آوازی
۴۳۱	ارگ ملودیوم (هارمونیوم)	۳۹۵	سازهای کوبه
۴۳۲	پیانو فورته و ملودیوم باصوت ادامه‌دار	۳۹۵	سازهای با زیروبمی مشخص
۴۳۳	اوکتوباس	۳۹۵	تیمپانی
۴۳۴	ارکستر	۴۱۱	تاقوس
۴۴۰	رهبر ارکستر	۴۱۴	ساز زنگوله‌ای

№ 1. Siegfried, Akt III.

Wagner.

Sehr langsam.

(Lange!)

3 Flöten. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

3 Oboen. *f dim.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

3 Klar. in B. *f dim.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

Engl. Horn. *f dim.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

6 Hörner *(verdoppelt) pp* *cresc.* *f* *dim.* *piu p* *pp* *(dopp.)*

in F. *1 u. 5.* *f dim.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

in E. *2 u. 6.* *f dim.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

3 u. 4. *f dim.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

Baßklar. in B. *f* *dim.* *p*

3 Fag. *f* *dim.* *p*

3 Tromp. in F. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

4 Pos. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

Kontrabaß-Tuba. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

Pauken. *2 Pke. in C.* *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

Harfen I. *f* *dim.* *p* *piu p* *pp* *rallent.*

Harfen II. *p cresc.* *f* *dim.* *p* *piu p* *pp*

Viol. I 3fach geteilt. *pp* *(tremolo)* *pp*

Viol. II 4fach geteilt. *pp* *pp*

Brünnhilde. *(Sie begrüßt mit feierlichen Gebärden der erhobenen Arme ihre Rückkehr zur Wahrnehmung der Erde und des Himmels.)*

№ 1. Siegfried, Akt III.

Wagner.

Sehr langsam.

(Lange!)

3 Flöten. *pp cresc. f dim. più p pp*

3 Oboen. *f dim. f dim. più p pp*

3 Klar. in B. *f dim. f dim. più p pp*

Engl. Horn. *(verdoppelt) pp cresc. (einfach) f dim. più p pp (dopp.)*

6 Hörner *in F. 1 u. 5. f dim. in F. 2 u. 6. f dim. in E. 3 u. 4. f dim. più p pp*

Baßklar. in B. *f dim. p*

3 Fag. *f dim. p*

3 Tromp. in F. *pp cresc. f dim. p*

4 Pos. *pp cresc. f dim. p*

Kontrabaß-Tuba. *pp cresc. f dim. p*

Pauken. *2 Pke. in C. pp cresc. f dim. più p pp*

Harfen I. *f dim. p più p pp rallent.*

Harfen II. *p cresc. f dim. p più p pp*

Viol. I 3fach geteilt. *pp (trémolo) pp*

Viol. II 4fach geteilt. *pp pp*

Brünnhilde. *(Sie begrüßt mit feierlichen Gebärden der erhobenen Arme ihre Rückkehr zur Wahrnehmung der Erde und des Himmels.)*

Fl. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *piu p* *pp* (Larghetto)

Ob. *f* *dim.* *p*

Klar. in B. *f* *dim.* *p*

Engl. Hrn. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

Hrnr. *f* *dim.* *piu p*

Baßklar. in B. *f* *dim.* *p*

Fag. *f* *dim.* *p*

Tromp. in F. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

Pos. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

Kontrab. tuba. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *p*

Pken. *pp* *cresc.* *f* *dim.* *piu p* *pp*

Hrfn. I. *f* *dim.* *p* *piu p* *pp* *rallent.*

Hrfn. II. *p* *cresc.* *f* *dim.* *p* *piu p* *pp*

Viol. I. *pp* *tremolo* *pp*

Viol. II. *pp* *tremolo* *pp*

Brühn. *pp*

از تریل نیم پرده‌ای، میان «سل» و «لا-بمل» هر چه ممکنست باید دوری شود؛ زیرا تأثیری خشن و ناگوار از آن بر-می‌آید.

آکوردهای دو-، سه- و چهار صدایی، که می‌توان همزمان یا به صورت آکورد شکسته بر روی ویولن نواخت، بسیار فراوانند و تأثیرشان، بسته به شکل آکورد، گوناگون است. آکوردهای دو صدایی، که اصطلاحاً آنها را «دابل کورد» می‌نامند و بر روی دو سیم نواخته می‌شوند، در حرکت فورته، و نیز پیانو، خواه طی ملودی، یا در همه گونه‌های همراهی، و

ترمولو قابل اجرا هستند. اما آکوردهای سه - و چهار صدایی، هرگاه با مالش پیانو ی آرشه اجرا شوند، تأثیری نیکو نمی‌بخشند، آنها آنگاه «آبدار» و نیرومند صدا می‌دهند که با حرکت فورته اجرا شوند؛ زیرا باید برای اجرای آنها، آرشه به گونه‌ای بر سیمها فشار آورد که صداها خوب، مطمئن و همزمان بیان شوند. اینرا نیز نباید فراموش کرد، که در اجرای آکوردهای سه - و چهار صدایی حداکثر دو صدا ادامه خواهد یافت، زیرا لازم است که آرشه پس از اجرای نخستین نت، به‌زودی تماس خود را، برای اجرای نتهای دیگر، با آن سیم قطع کند. بنابراین، اجرای چنین آکوردهایی با نتهای کشیده یا با حرکت آهسته، مانند این نمونه‌ها، بیهوده می‌نماید:

از آنجا که در این اجرا، تنها دو نت بالایی می‌تواند ادامه یابند، در این شکل بهتر است لحظه‌ی بالا چنین نت نویسی شود:

نیاز باشد، این اجرا در ارکستر با این روش، ممکن می‌شود که ویولنها را تقسیم کنیم؛ این تقسیم با کلمه ایتالیایی: *divisi* یا *a due*، کلمه فرانسوی: *divises* یا *a deux*، کلمه آلمانی: *geteilt*، در لحظه موردنظر، روی آکورد، مشخص می‌شود. مثلاً:

می‌توان به‌سادگی دانست که همه آکوردهای دوصدایی، میان «سل» بم تا «ر» اجرائشان ناممکن است، زیرا برای هر دو صدا، تنها یک سیم (سیم «سل») وجود دارد که تنها را به گوش برساند. با اینحال هرگاه در این میدان فاصله به‌چنین آکوردی

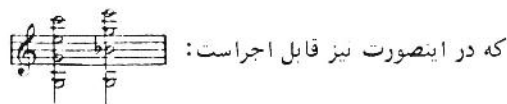
دوم، سوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم، واکتاو قابل اجراست، تنها باید درنظر داشت که این ترکیب هرچه بر روی سیمها بالاتر می‌رود، اجرائشان دشوارتر می‌گردد.

نوازندگان ویولن بر اثر این فرمان بدینگونه عمل می‌کنند که یکی از آنان بخش بالا، و دیگری بخش پایین را اجرا کنند. از نت «ر»، از سومین سیم، همه «دابل کوردها»، به فاصله

دوی تنهای بالایی با تنهای دوگانه زیرین، همه یک مجموعه آکورد چهاربخشی را، که در این حالت قابل اجرا باشند، تشکیل دهند؛

در نمونه‌های بعدی (جز آخرین آن) می‌توان هر چهار نت را، البته با اندکی دشواری، همزمان اجرا کرد، به این ترتیب پرش از بم به زیر آسانتر است، زیرا دو نت بم دست‌باز اجرا می‌شوند. دو نت دیگر با انگشتان اول و سوم * گرفته می‌شوند.

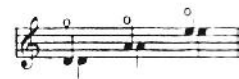
میان گرفته‌های سه‌بخشی، و به ویژه چهاربخشی، آنهایی از همه بهتر و خوش‌صداتر هستند، که تنهایی از آنها با سیم دست‌باز اجرا می‌شوند. من حتی بهتر می‌دانم آکورد را سه‌بخشی به کار ببرم، هرگاه در چهاربخشی، سیم دست‌باز وجود نداشته باشد.

آکوردهای پایین، نمونه‌ای از قابل استفاده‌ترین و خوش‌صداترین آنها را، با اجرای آسانتر نشان می‌دهد:

در آکوردهایی که با نشانه * مشخص شده، بهتر است با سه نت پسنده شود، یعنی بمتترین نت آنها حذف گردد.

از خاصه هم‌صدا نیز گهگاه به شکل دویل کورد استفاده می‌شود. شکل توصیه می‌شود که کاربرد آن، تنها بر سه‌نت «دول» و «سی» محدود شود؛ تنها همین تنها را به این خاصه به کار ببریم. چرا که اجرای آن آسانتر، و گوناگون و متنوع‌تر ترساست و بر حجم‌تر خواهد بود هرگاه یکی از تنها استفاده شود.

نمونه‌های دیگر:

سیم‌بند به کار گرفته نمی‌شود؛ اجرای آن کمابیش دشوار است و از برو حصول صوت درست بسیار کمیاب است. یک سیم‌بند می‌تواند با حصول اصوات، درجه به درجه گرفته، هر یک با صوت دست‌باز سیم بلافاصله پس از خود، از آسانتر نگردد؛ در این وضع سیم دست‌باز نقش یک پوان د، رنگ «تات» «پدال» را بازی می‌کند:

باهمه فواصل کروماتیک

تنها «دول» روی سیم دست‌باز است، درحالی‌که بخش دیگر روی سیم «سی» به کار می‌رود.

فواصل «دول» و «دول» (دویل کورد) قابلیت اجرایی دارند، هرچند آسان آن دشوار می‌شود، و بهتر است فاصله‌های مزبور را از آسانتر نگردد، به بخش پایینی دست‌باز باقی بماند، در حالت آخر هیچ‌گونه دشواری حاصل نمی‌کند.

Mit den chrom. Zwischentönen.

بر سه‌نت دویل کورد، اگر بگوییم غیرممکن، بسیار دشوار است و از سه‌نت از آنها دوری جست، زیرا اینگونه پرسشها به سه‌نت‌ها باز می‌ماند، مثلاً:

و به هر کسی چگونه پرسشها را اساساً وقتی باید نوشت که هر

Grand traité d'instrumentation et d'orchestration modernes

Hector Berlioz
Richard Strauss

9 789645 556073

مرکز موسیقی پتهوون شیراز

دانشگاه هنر و فرهنگ